

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 2021, sp. zn. 25 Cdo 3402/2019, ECLI:CZ:NS:2021:25.CDO.3402.2019.3

Číslo: 50/2022

Právní věta:

Při stanovení peněžité náhrady za nemajetkovou újmu způsobenou pacientovi jeho nezákonným převzetím do zařízení poskytujícího zdravotní péči je třeba vyjít z jednorázové částky odpovídající dvojnásobku hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za rok předcházející roku, v němž újma nastala. K výsledné výši náhrady musí soud dospět úpravou této výchozí částky s přihlédnutím k řadě okolností, k nimž patří zejména délka omezení osobní svobody či opakování zásahu, míra zranitelnosti pacienta s ohledem na jeho věk či případné somatické obtíže, průběh hospitalizace, poskytovaná léčebná péče včetně medikace, jakož i okolnosti, za nichž k převzetí došlo a proč soud dovodil nezákonnost převzetí.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 15.07.2021

Spisová značka: 25 Cdo 3402/2019

Číslo rozhodnutí: 50

Číslo sešitu: 5

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Nemajetková újma (o. z.)

Předpisy: § 11 obč. zák.

§ 13 obč. zák.

§ 2894 odst. 2 o. z.

§ 2956 o. z.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud zrušil rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 28. 11. 2018, sp. zn. 70 Co 41/2018, s výjimkou části výroku I o potvrzení rozsudku soudu prvního stupně ve výroku o uložení povinnosti k omluvě, a rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 15. 11. 2017, sp. zn. 112 C 74/2016, s výjimkou výroku I o uložení povinnosti k omluvě, a věc v tomto rozsahu vrátil Městskému soudu v Brně k dalšímu řízení; zároveň odmítl dovolání žalované proti části výroku I rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 28. 11. 2018, jíž byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně ve výroku o uložení povinnosti k omluvě.

Dosavadní průběh řízení

1. Městský soud v Brně rozsudkem ze dne 15. 11. 2017, č. j. 112 C 74/2016-250, uložil žalované, aby zaslala A. B. (dále jen „původní žalobce“), písemnou omluvu ve znění: „„Vážený pane B., ve dnech 25. 6. 2013 a 16. 9. 2015 došlo k převzetí Vaší osoby do našeho zařízení poskytujícího zdravotnickou péči bez Vašeho souhlasu, aniž by pro tento postup byly na straně nemocnice dány zákonné důvody, a k následnému nezákonnému držení Vaší osoby v našem zařízení poskytujícím zdravotnickou péči bez Vašeho souhlasu v období ode dne 25. 6. 2013 do 12. 7. 2013 a v období ode dne 16. 9. 2015 do dne 23. 9. 2015. Nezákonnost převzetí Vaší osoby do našeho zařízení poskytujícího zdravotnickou péči bez Vašeho souhlasu dne 25. 6. 2013 byla konstatována výrokem I. usnesení Městského soudu v Brně z 8. 8. 2014, č. j. 71 L 3061/2013-49, který nabyl právní moci 2. 9. 2014. Nezákonnost převzetí Vaší osoby do našeho zařízení poskytujícího zdravotnickou péči bez Vašeho souhlasu dne 16. 9. 2015 byla konstatována výrokem I. usnesení Krajského soudu v Brně z 19. 9. 2016, č. j. 44 Co 388/2016-115, který nabyl právní moci 29. 9. 2016. Nemocnice se Vám tímto hluboce omlouvá za tyto zásahy do Vaší osobnosti.“ (výrok I) a aby původnímu žalobci zaplatila do tří dnů od právní moci rozsudku 71 500 Kč (výrok II), co do požadavku na zaplacení dalších 928.500 Kč žalobu zamítl (výrok III) a rozhodl o náhradě nákladů řízení (výroky IV, V, VI). Vyšel ze zjištění, že původní žalobce byl v období od 25. 6. 2013 do 12. 7. 2013 a od 16. 9. 2015 do 23. 9. 2015 bez svého souhlasu hospitalizován v zařízení žalované, aniž byly pro takový postup splněny podmínky stanovené zákonem č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (dále též jen „zdravotní zákon“). Nezákonnost předmětných detencí byla prokázána jednak usnesením Městského soudu v Brně ze dne 8. 8. 2014, č. j. 71 L 3061/2013-49, (první převzetí), dále pak usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 19. 9. 2016, č. j. 44 Co 388/2016-115, (druhé převzetí). Vzhledem k tomu, že popsáním způsobem prokazatelně došlo k zásahu do žalobcovy osobnosti (do jeho práva na osobní svobodu), shledal soud prvního stupně oprávněným žalobní požadavek na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění, přičemž ve vztahu k první nezákonné hospitalizaci aplikoval ustanovení zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, účinného do 31. 12. 2013 (dále jen „obč. zák.“), ve vztahu ke druhé pak vyšel z ustanovení zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, účinného od 1. 1. 2014 (dále jen „o. z.“). Uzavřel, že v projednávané věci se nejedná o dostatečnou satisfakci ve formě písemné omluvy, nýbrž je namístě původnímu žalobci přiznat rovněž přiměřené zadostiučinění v penězích. Při stanovení jeho výše vyšel analogicky z rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. [30 Cdo 2357/2010](#), jenž se týkal určování výše odškodnění za nezákonnou vazbu a v němž byla za adekvátní náhradu označena částka v rozmezí od 500 Kč do 1500 Kč za jeden den protiprávního omezení osobní svobody. Zohlednil, že podmínky u žalované nejsou přímo srovnatelné s prostředím vazební věznice, nýbrž se vyznačují určitou vyšší mírou „svobodnosti chování pacienta“, dále pak vzal v potaz délku trvání neoprávněného omezení svobody (18 a 8 dní), věk původního žalobce, jeho zranitelnost, zdravotní stav (francouzské hole, organické poškození mozku), vytržení z jím důvěrně známého prostředí, jakož i konkrétní podmínky, jež panovaly u žalované v průběhu obou hospitalizací (týkající se zejména stravovacího režimu, podávání léku či osobní hygieny). Ve vztahu k první nezákonné detenci určil výši denní náhrady částkou 750 Kč, ve vztahu ke druhé pak odškodnění zvýšil na 1 000 Kč za jeden den, neboť žalovaná v daném případě přistoupila k protiprávnímu převzetí původního žalobce opětovně, přestože již existovalo dřívější rozhodnutí soudu deklarující nezákonnost detence realizované v roce 2013. Bylo od ní tudíž možno očekávat, že si bude vědoma potenciálních rizik spojených s osobou původního žalobce a bude ve vztahu k němu zvláště dbát na řádné dodržení všech zákonných kritérií. Neučinila-li tak, pouze tím prohloubila vznikající újmu a žalobcův pocit bezmoci a bezvýznamnosti. S poukazem na judikaturu Ústavního soudu (nález sp. zn. [I. ÚS 1586/09](#)) pak soud prvního stupně uzavřel, že přiměřené zadostiučinění je nutno vnímat rovněž jako jistý typ civilněprávní sankce, která má odrazovat rušitele chráněných osobnostních statků a jeho možné následovníky od protiprávního jednání a být tak nástrojem speciální i generální prevence. Za situace, kdy ze strany žalované došlo ve vztahu k žalobci k nezákonné detenci opakovaně, je namístě uplatnit preventivní funkci předmětného institutu rovněž v projednávané věci a přimět tak žalovanou, aby do

budoucná vynaložila alespoň minimální úsilí k tomu, aby se podobné situace neopakovaly, a to nejen u původního žalobce, nýbrž i u ostatních pacientů. Nad rámec částek 13 500 Kč a 8 000 Kč proto soud přiznal žalobci dalších 50 000 Kč jako tzv. *punitive damages*.

2. K odvolání původního žalobce, žalované a zástupkyně původního žalobce Krajský soud v Brně rozsudkem ze dne 28. 11. 2018, č. j. 70 Co 41/2018-344, zčásti změnil zamítavý výrok III rozsudku soudu prvního stupně tak, že uložil žalované povinnost zaplatit původnímu žalobci dalších 48 500 Kč, jinak jej v tomto výroku, jakož i v dalších výrocích o věci samé potvrdil a rozhodl o náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů; odvolání původního žalobce proti výroku ukládajícímu jeho zástupkyni povinnost zaplatit žalované na náhradě separačních nákladů řízení částku 726 Kč krajský soud odmítl. Ve shodě se soudem prvního stupně uzavřel, že základ žalobních nároků je v projednávané věci dán, v souvislosti s čímž poukázal především na shora uvedená pravomocná soudní rozhodnutí vydaná v detenčním řízení, která jsou závazná nejen pro původního žalobce a žalovanou, nýbrž rovněž pro soudy rozhodující o nárocích z titulu ochrany osobnosti. Doplnil, že je v tomto směru zcela bez významu, zda původní žalobce podepsal závěrem první hospitalizace souhlas s poskytnutím zdravotních služeb, prohlášení o dobrovolném vstupu a další listiny, neboť takové dokumenty by nebylo již z podstaty věci možno považovat za svobodný a informovaný souhlas s dříve učiněnými zásahy. Ztotožnil se rovněž se závěrem prvoinstančního soudu, podle něhož morální satisfakce v podobě soukromé písemné omluvy, potažmo deklarace nezákonnosti předmětných převzetí soudními rozhodnutími, nemůže být pro původního žalobce dostačující, a to vzhledem k významu osobní svobody pro každého člověka, stáří původního žalobce i intenzitě obou neoprávněných zásahů. Na rozdíl od městského soudu však dospěl k odlišným závěrům ohledně výše přiznaného přiměřeného zadostiučinění. Odmítl, že by mělo být vycházeno toliko z komparace s odškodněními přiznávanými za omezení osobní svobody vazbou, neboť jejich výše byla Nejvyšším soudem doporučena již před delší dobou (v roce 2012), a to navíc ve fixních částkách, jež nemají potenciál reflektovat ekonomický vývoj společnosti. Jakkoli je i v českém právním prostředí dána potřeba preventivně-sankčního působení náhrad nemajetkové újmy v penězích, nelze navyšování satisfakce za opakovanou nezákonnou detenci provádět prostřednictvím institutu tzv. *punitive damages*, jež je tuzemskému právnímu řádu neznámý. Uzavřel, že vyjma judikatorně dovozených denních sazeb náhrad za omezení osobní svobody vazbou je nutno přihlídnout rovněž k rozhodovací praxi soudů z oblasti ochrany osobnosti, týkající se poskytování zdravotních služeb bez právního důvodu, neboť pouze tak může dojít k řádnému naplnění principu proporcionality ve smyslu judikatury Ústavního soudu. Za možný pomocný komparátor v tomto směru označil krajský soud vlastní pravomocný rozsudek vydaný v řízení vedeném pod sp. zn. 24 C 3/2011, jímž byla každému ze žalobců postižených neoprávněným zdravotním transportem pravomocně přiznána částka 50 000 Kč. V tehdy řešené věci se sice jednalo oproti stávajícímu řízení o zásah z hlediska délky trvání omezení osobní svobody výrazně kratší, na druhou stranu však realizovaný ve zcela stěžejním momentu rodinného života, totiž bezprostředně po narození dítěte. Vzhledem k takto provedenému porovnání i s přihlídnutím ke všem specifikům posuzované věci (určitý diskomfort v oblasti stravování, hygieny apod., spojený s omezením původního žalobce v obvyklém způsobu života důsledkem nuceného podrobení se nemocničnímu režimu, podávání zklidňujícího léku za účelem zlepšení žalobcova spánku apod.), významu osobní svobody pro každého člověka, stáří původního žalobce a délce i intenzitě obou neoprávněných zásahů dospěl krajský soud svou volnou úvahou (§ 136 o. s. ř.) k závěru, že za adekvátní a spravedlivé odškodnění lze ve stávajícím řízení považovat částku 60 000 Kč za každou neoprávněnou detenci, tj. souhrnně celkem 120 000 Kč. Zohlednil, že první hospitalizace původního žalobce sice trvala delší dobu, ve druhém případě však byla její intenzita objektivně umocněna tím, že se jednalo o nezákonnou detenci opětovnou, následující po soudním vyslovení nezákonnosti převzetí realizovaného v roce 2013 a po podání žaloby na ochranu osobnosti. Předmětný prvek opakovanosti představuje tzv. okolnost zvláštního zřetele hodnou ve smyslu § 2957 o. z., již je v rámci stanovení způsobu a výše přiměřeného zadostiučinění rovněž nutno odčinit. Konečně se pak odvolací soud zabýval tím, zda je ve stávajícím řízení namíste uplatnění tzv.

preventivně-sankční funkce přiměřeného zadostiučinění, neboť ta nemusí vždy nutně dopadat pouze na oblast bulvárního tisku, nýbrž může mít své místo rovněž právě např. v oblasti medicínsko-právních sporů, jsou-li pro to v konkrétním případě splněny předpoklady (srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. [I. ÚS 2844/14](#), nebo rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. [30 Cdo 4842/2010](#) či sp. zn. [30 Cdo 2428/2010](#)). Uzavřel, že v podmínkách projednávané věci je vzhledem k recidivě v počínání žalované uplatnění předmětné funkce přiznané náhrady nezbytné, a to tím spíše, že po obou posuzovaných převzetích došlo ze strany žalované ještě k žalobcově nezákonné detenci třetí, jak vyplynulo z usnesení Městského soudu v Brně ze dne 25. 1. 2018, č. j. 123 L 564/2016-140, ve spojení s usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 31. 5. 2018, č. j. 44 Co 236/2018-156. I pokud by však posledně zmíněný závěr neobstál, přesto by odvolací soud dospěl ve věci k obdobným výsledkům, a to právě vzhledem k tomu, že v případě druhé nezákonné detence původního žalobce byla intenzita zásahu umocněna oním prvkem opakovanosti v postupu žalované, jenž představuje tzv. okolnost zvláštního zřetele hodnou ve smyslu § 2957 o. z. Jako důvod pro navýšení odškodnění naopak odvolací soud neshledal majetkové poměry žalované ani skutečnost, že se jmenovaná po celou dobu řízení podané žalobě aktivně procesně bránila.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

3. Proti výroku rozsudku odvolacího soudu, jímž byl potvrzen zamítavý výrok rozsudku soudu prvního stupně ohledně částky 880 000 Kč, podal původní žalobce dovolání, jež má za přípustné k řešení otázky hmotného práva, která dosud nebyla v rozhodovací praxi odvolacího soudu řešena, a sice podle jakých kritérií mají soudy určovat výši přiměřeného zadostiučinění v penězích za neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti (práva na osobní svobodu) v případech nezákonných zdravotnických detencí. Namítá, že odvolací soud zcela nesprávně vyhodnotil intenzitu, s jakou žalovaná dvěma nezákonnými detencemi a jejich průběhem zasáhla do jeho osobnosti, v návaznosti na což dospěl rovněž k chybným závěrům ohledně výše přiznané peněžní satisfakce. Má za to, že závěr krajského soudu, podle něhož by mělo být při určování finální výše satisfakce přihlíženo mimo jiné k denním sazbám náhrad za omezení osobní svobody vazbou, je nepřiléhavý, neboť podmínky u žalované nelze přímo srovnávat s vazbou ve věznici. Byť v obou typech zařízení dochází k omezení volného pohybu člověka a jeho styku s vnějším světem, k jeho držení v uzavřeném prostoru vybaveném mřížemi na oknech, k nemožnosti provádět osobní hygienu v rozsahu podle svých potřeb a zvyklostí apod., mají tyto podmínky v případě vazební věznice přímou a striktně vymezenou oporu v účinné právní úpravě a odvozují se v každém konkrétním případě od předchozího rozhodnutí soudu, zatímco u žalované dochází ke stejně razantním opatřením toliko na základě jejího vlastního uvážení, tzn. bez jakékoli předchozí nezávislé vnější kontroly. Zatímco v případě vzetí do vazby musí dosud zjištěné skutečnosti vždy nasvědčovat tomu, že skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, byl spáchán, že má všechny znaky trestného činu a že jej spáchal obviněný, zdravotnická zařízení v případech nedobrovolných hospitalizací sama rozhodují o splnění zákonných podmínek, za nichž mohou přistoupit k omezení osobní svobody člověka proti jeho vůli, přičemž konkrétně žalované v tomto směru opakovaně postačovala pouhá neurčitá tvrzení jednoho rodinného příslušníka (dcery) dovolatele o jeho údajné agresivitě, jejichž pravdivost si ani nepokusila jakkoli ověřit. Vzhledem k popsáním rozdílům obou institutů je dovolatel přesvědčen, že denní sazby náhrad za omezení osobní svobody vazbou nelze v případě nezákonných detencí aplikovat, nýbrž by mělo být vycházeno výhradně z judikatury z oblasti ochrany osobnosti. To sice odvolací soud částečně učinil, v rámci provedené komparace však chybně vyšel ze svého dřívějšího rozsudku vydaného v řízení vedeném pod sp. zn. 24 C 3/2011, jenž se týkal skutkově zcela odlišné věci. Zatímco původní žalobce během neoprávněných zásahů žalované prožíval velmi intenzivní pocity zoufalství, ponížení a naprosté bezmoci, dítě, jemuž byla ve zmíněné porovnávané kauze přiznána náhrada nemajetkové újmy ve výši 50.000 Kč, mohlo svůj nedobrovolný transport do zdravotnického zařízení jen stěží vnímat obdobným způsobem. Odvolacím soudem přiznanou částku ve výši 120 000 Kč považuje vzhledem ke

konkrétním okolnostem věci (k významu osobní svobody pro každého člověka, stáří, délce a intenzitě obou provedených zásahů) za nepřiměřeně nízkou. Namítá, že ve věci nebyly nikterak zohledněny okolnosti na straně žalované (především její postoj k celé záležitosti a její majetkové poměry) a že byt krajský soud správně poukázal na nutnost uplatnění preventivně-sankční funkce přiznané náhrady, nikterak ji následně nepromítl do její samotné výše. Je přesvědčen, že ve věci měly být aplikovány závěry Ústavního soudu vyjádřené v nálezů sp. zn. [I. ÚS 2844/14](#), které se sice týkají výkladu § 2958 o. z., avšak analogicky dopadají rovněž na případy nezákonných zdravotnických detencí. V neposlední řadě má za to, že se odvolací soud nikterak nevypořádal s částí jeho odvolacích námitek. Navrhl, aby dovolací soud změnil rozsudek krajského soudu v napadeném výroku III tak, že žalovaná je mu povinna zaplatit dalších 880.000 Kč, popř. aby jej v tomto rozsahu zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.

4. Žalovaná napadla rozsudek odvolacího soudu dovoláním jednak v celém rozsahu výroků I a II, jimiž bylo podané žalobě vyhověno, i do výroků IV, V a VI o náhradě nákladů řízení. Jeho přípustnost ve smyslu § 237 o. s. ř. spatřuje jednak v tom, že otázka stanovení způsobu a výše přiměřeného zadostiučinění v případech nezákonných zdravotnických detencí dosud nebyla dovolacím soudem řešena, resp. (byla-li by připuštěna možnost analogie s případy omezení osobní svobody vazbou) v tom, že se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu, podle níž se má náhrada za jeden den nezákonného omezení osobní svobody pohybovat cca v rozmezí od 500 do 1 500 Kč. Má za to, že napadeným rozhodnutím bylo porušeno její právo na spravedlivý proces a namítá, že judikatura dovolacího soudu je roztržena v závěru, za jakých podmínek je možno přiznat institutu přiměřeného zadostiučinění v oblasti medicínsko-právních sporů preventivně-sankční funkci. Uvedl-li odvolací soud, že při stanovení výše přiznané náhrady vyšel z judikatorně stanovených sazeb za vazbu, ze srovnání projednávané věci s jinými obdobnými případy z oblasti ochrany osobnosti, potažmo z preventivně-sankčního působení přiznané satisfakce, bylo v konečném důsledku - jak plyne z odůvodnění napadeného rozsudku - pravděpodobně rozhodnuto toliko na základě porovnání věci s rozhodnutím Krajského soudu v Brně vydaným v řízení sp. zn. 24 C 3/2011. Byla-li za každou nezákonnou detenci původnímu žalobci přiznána částka 60 000 Kč, činí výše denní náhrady v případě prvního protiprávního převzetí 3 333 Kč, v případě druhé hospitalizace pak 7 500 Kč. To je podstatně více, než bylo v minulosti judikováno v případech omezení osobní svobody vazbou, aniž by přitom byl pro takové odchylné posouzení dán jakýkoli rozumný důvod. Poukazuje na to, že podmínky v zařízení žalované nejsou přímo srovnatelné s prostředím vazební věznice, nýbrž jsou mírnější (není zde omezen kontakt s rodinou, jsou povoleny vycházky apod.), a že v řízení nebyla prokázána ani žádná zásadní pochybení týkající se stravy, hygieny či podávání léků původnímu žalobci. Je přesvědčena, že je nespravedlivé, aby osoby, u nichž byla konstatována nezákonnost vazby, byly odškodňovány několikrát nižšími částkami než osoby, u nichž byla konstatována nezákonnost nedobrovolné detence. Opřel-li dále odvolací soud své rozhodnutí o komparaci projednávané věci s případem řešeným v řízení vedeném u téhož soudu pod sp. zn. 24 C 3/2011, v němž byla přiznána náhrada nemajetkové újmy za odnětí novorozeného dítěte matce bezprostředně po porodu, není takové porovnání podle názoru žalované namíste vzhledem ke zcela odlišným skutkovým okolnostem obou případů. Vzhledem k tomu, že žádné další srovnání již odvolací soud neprovedl, odchýlil se od judikatury Ústavního soudu a porušil právo žalované na spravedlivý proces. Stran uplatnění preventivně-sankčního působení přiznaného přiměřeného zadostiučinění v penězích pak žalovaná namítá, že odvolací soud zcela pomínil, jaká je funkce dovolatelky, potažmo jaké jsou její možnosti při rozhodování o nedobrovolných hospitalizacích pacientů. Nikterak se v tomto směru nevypořádal s rozsudkem Nejvyššího soudu sp. zn. [25 Cdo 894/2018](#), podle něhož lze uplatnění dané funkce odškodnění ve smyslu punitivním (trestajícím) výjimečně připustit toliko v případech zásahů do osobnostních práv ze strany informačních médií, což není případ projednávané věci. V rámci odůvodnění výslovně zmíněná rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou pak pro projednávanou věc zcela nepoužitelná, neboť byla všechna přijata v případech, v nichž bylo vzniklé újme možno bez problému předejít. Tak tomu ve stávajícím řízení není, neboť je téměř jisté, že nezákonným nedobrovolným

hospitalizacím zcela předcházet v zásadě nelze a že přiznání zvýšené satisfakce v penězích nebude mít na zaměstnance léčeben, kteří jsou vedeni vždy výhradně snahou pomoci svým pacientům, výchovný vliv. Bylo zcela opomenuto, že žalovaná má pro rozhodnutí o nedobrovolné hospitalizaci značně omezené možnosti týkající se zjišťování informací o přivezené osobě, že nemůže provádět rozsáhlé vyšetřování toho, co se u toho kterého pacienta odehrálo a musí se v zásadě spolehnout na informace, jež obdrží od dalších osob, v krátkém čase je vyhodnotit a následně rozhodnout o dalším postupu, a to i přes riziko, že se takové rozhodnutí následně ukáže jako chybné. Bylo-li by akceptováno, že žalovaná bude za každou nezákonnou detenci v budoucnu „odsuzována“ ke stále vyšším náhradám s odůvodněním, že se nepoučila ze svých předchozích chyb, půjde o přístup pro ni zcela likvidační, navíc zakládající mezi jednotlivými poškozenými neodůvodněnou nerovnost, neboť těm, o nichž bude rozhodováno později, bude s poukazem na preventivně-satisfakční funkci satisfakce přiznána vyšší náhrada. Je přesvědčena, že každou novou detenci je nutno posuzovat izolovaně od všech předchozích, bez ohledu na to, že se týká téže osoby, a že i z tohoto důvodu jí nelze klást k tíži, že se v případě později proběhlého převzetí původního žalobce „nepolepšila“, obzvláště uplynuly-li v té době od první hospitalizace již více jak dva roky. Považuje za nepřípustné, aby se v hraničních případech její pracovníci rozhodovali nikoli na základě možných rizik nepřevzetí možná nebezpečného člověka, nýbrž na základě obav z peněžité sankce, kterou mohou svým postupem přivodit zaměstnavateli. Poukazuje na to, že v případech náhrad za nezákonnou vazbu není preventivně-sankční funkce soudy ani zvažována (přestože orgány činné v trestním řízení mají na prověřování rozhodných skutečností více času i možností), a že odvolací soud nevzal v rámci své volné úvahy v potaz celou řadu skutečností, zejména spoluzavinění původního žalobce, jeho rodiny, policie či záchranné služby na vzniklém následku. Považuje za nespravedlivé, aby veškerou tíži případných pochybení nesla výhradně ona sama. Námitky pak vznášejí rovněž proti výrokům napadeného rozhodnutí o náhradě nákladů řízení. Navrhla, aby dovolací soud výroky I, II, IV, V a VI napadeného rozsudku zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

5. Původní žalobce v podaném vyjádření obsáhle sporuje dovolací argumentaci žalované ve věci samé, v části napadající nákladové výroky pak poukazuje především na objektivní nepřípustnost podaného dovolání ve smyslu § 238 odst. 1 písm. h) o. s. ř. Navrhl, aby bylo dovolání žalované odmítnuto.

6. Rovněž žalovaná v rámci svého vyjádření polemizuje s původním žalobcem predestřenými argumenty, které považuje za liché a neopodstatněné. Navrhla, aby bylo jeho dovolání zamítnuto.

III.

Přípustnost dovolání

7. Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) shledal, že dovolání byla podána včas, osobami k tomu oprávněnými - oběma účastníky řízení (§ 240 odst. 1 o. s. ř.), oběma zastoupenými advokátem ve smyslu § 241 o. s. ř., a s výjimkou částí dovolání žalované (těch, které směřují proti části výroku I, jímž odvolací soud potvrdil rozsudek soudu prvního stupně ve výroku o uložení povinnosti k omluvě, a výrokům IV až VI o nákladech řízení a poplatkové povinnosti) jsou přípustná podle § 237 o. s. ř., neboť otázka stanovení výše náhrady nemajetkové újmy za nezákonné převzetí do zdravotního ústavu doposud nebyla dovolacím soudem řešena.

8. V průběhu dovolacího řízení (dne 24. 12. 2020) původní žalobce zemřel a do řízení vstoupili na jeho místo jako jeho dědici syn C. B. a dcera Z. D., jak vyplývá z pravomocného usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2021, č. j. [25 Cdo 3402/2019-529](#). S těmito osobami, které jsou povinny přijmout stav řízení v době jejich nástupu do řízení (§ 107 odst. 4 o. s. ř.), proto pokračoval dovolací soud v řízení.

9. Žalovaná sice s výjimkou výroku, jímž byl potvrzen zamítavý výrok rozsudku soudu prvního

stupně, napadá rozhodnutí odvolacího soudu v plném rozsahu, aniž by ovšem jakkoliv zpochybňovala správnost závěru o povinnosti k omluvě; neformuluje žádnou právní otázku ohledně základu povinnosti odčinit újmu způsobenou nezákonným převzetím žalobce do zdravotnického zařízení ani ohledně povinnosti se za to omluvit a nepředkládá žádnou argumentaci, která by v tomto směru podrobovala kritice správnost tomu odpovídajícího výroku rozhodnutí odvolacího soudu. Jestliže navíc absentují zákonem požadované údaje k vymezení podmínek přípustnosti dovolání, trpí dovolání v tomto rozsahu nedostatkem, pro který nelze v dovolacím řízení pokračovat, Nejvyšší soud tuto část dovolání podle § 243c odst. 1 věty první o. s. ř. odmítl.

10. Žalovaná dále napadá (tentokrát s věcnou argumentací) výroky o náhradě nákladů řízení a o povinnosti zaplatit soudní poplatek, proti nimž je ovšem přípustnost dovolání objektivně vyloučena podle výslovné dikce § 238 odst. 1 písm. h) a i) o. s. ř. Vzhledem k tomu, že zrušení těchto výroků coby výroků závislých oba dovolatelé dosáhli zrušením výroků ve věci samé, bylo by nadbytečné dovolání žalované v tomto rozsahu odmítat. Není však z obou těchto důvodů dán prostor, aby dovolací soud uplatněné námítky posuzoval.

IV.

Důvodnost dovolání

11. Dovolání obou účastníků ve věci samé jsou důvodná.

12. Podle § 242 odst. 3 o. s. ř. je-li dovolání přípustné, dovolací soud přihlédně též k vadám uvedeným v § 229 odst. 1, odst. 2 písm. a), b) a odst. 3 o. s. ř., jakož i k jiným vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Dovolací soud však v posuzovaném řízení žádné vady neshledal.

13. Vzhledem k tomu, že žalovaná v dovolání nezpochybňuje závěr odvolacího soudu, že jsou splněny podmínky pro přiznání peněžité náhrady za nemajetkovou újmu způsobenou nezákonným převzetím žalobce do zdravotnického ústavu, mohl se dovolací soud zabývat (podle § 241a odst. 3 a § 242 odst. 3 věty první o. s. ř. je vázán vymezením dovolacího důvodu – tzv. kvalitativní vázanost dovoláním) jen otázkami vztahujícími se ke stanovení výše náhrady; tuto otázku vznáší též žalobce.

14. Nesprávné právní posouzení věci (§ 241a odst. 1 o. s. ř.) může spočívat v tom, že odvolací soud věc posoudil podle nesprávného právního předpisu, nebo že správně použitý právní předpis nesprávně vyložil, případně jej na zjištěný skutkový stav věci nesprávně aplikoval.

15. Podle § 11 obč. zák. fyzická osoba má právo na ochranu své osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, jakož i soukromí, svého jména a projevů osobní povahy.

Podle § 13 obč. zák. fyzická osoba má právo se zejména domáhat, aby bylo upuštěno od neoprávněných zásahů do práva na ochranu její osobnosti, aby byly odstraněny následky těchto zásahů a aby mu bylo dáno přiměřené zadostiučinění (odst. 1). Pokud by se nejevilo postačujícím zadostiučinění podle odstavce 1 zejména proto, že byla ve značné míře snížena důstojnost fyzické osoby nebo její vážnost ve společnosti, má fyzická osoba též právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích (odst. 2). Výši náhrady podle odstavce 2 určí soud s přihlédnutím k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k porušení práva došlo (odst. 3).

Podle § 2894 odst. 1 o. z. povinnost nahradit jinému újmu zahrnuje vždy povinnost k náhradě újmy na jmění (škody). Podle odstavce 2 téhož ustanovení nebyla-li povinnost odčinit jinému nemajetkovou újmu výslovně ujednána, postihuje škůdce, jen stanoví-li to zvlášť zákon. V takových případech se povinnost nahradit nemajetkovou újmu poskytnutím zadostiučinění posoudí obdobně podle ustanovení o povinnosti nahradit škodu.

Podle § 2956 o. z. vznikne-li škůdci povinnost odčinit člověku újmu na jeho přirozeném právu chráněném ustanoveními první části tohoto zákona, nahradí škodu i nemajetkovou újmu, kterou tím způsobil; jako nemajetkovou újmu odčiní i způsobené duševní útrapy.

16. Patří k obecným východiskům práva na ochranu osobnosti (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2019, sp. zn. [25 Cdo 3423/2018](#)), jak podle občanského zákoníku účinného do 31. 12. 2013, jímž se řídí nárok za první převzetí původního žalobce, tak podle nového kodexu účinného od 1. 1. 2014, dopadajícího na nárok z druhého převzetí, že ke vzniku občanskoprávní povinnosti odčinit nemajetkovou újmu způsobenou zásahem do osobnosti člověka musí být splněna podmínka existence zásahu objektivně způsobilého vyvolat nemajetkovou újmu spočívajícího buď v porušení, nebo ohrožení osobnosti člověka v jeho fyzické či morální integritě. Zásah musí být neoprávněný (protiprávní) a musí být zjištěna existence příčinné souvislosti mezi takovým zásahem a dotčením osobnostní sféry člověka (obdobně viz též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2018, sp. zn. [30 Cdo 439/2018](#)).

17. Osoba dotčená ve svých osobnostních právech se může ochrany domáhat cestou tradičních prostředků, jimiž je uplatnění požadavku, aby bylo od neoprávněného zásahu upuštěno nebo aby byl odstraněn jeho následek, jak zaručuje § 81 odst. 2 o. z. Nejsou-li tyto prostředky postačující, může nastoupit též požadavek na poskytnutí zadostiučinění (§ 2951 odst. 2 o. z.), a to i v peněžité formě. Vzhledem k tomu, že na rozdíl od úpravy účinné do 31. 12. 2013 nyní zákon v § 81 odst. 2 o. z. o peněžité náhradě nehovoří, je třeba opodstatnění pro přiznání peněžitého plnění dovést z ustanovení § 2894 a násl. o. z., která vymezují podmínky, za nichž vzniká povinnost hradit tzv. nemajetkovou újmu. Zatímco občanský zákoník účinný do 31. 12. 2013 pracoval s jediným pojmem škoda a v případě některých dílčích nároků (náhrada za bolest a ztížení společenského uplatnění či za ztrátu blízké osoby) pod něj zahrnoval i újmu nemajetkového charakteru, nyní se škodou míní pouze újma na jmění (podle § 495 věty druhé o. z. jmění osoby tvoří souhrn jejího majetku a jejích dluhů), tedy újma majetkové povahy. Pro všechny ostatní nepříznivé dopady do sféry poškozeného, které se nedotknou jeho majetkového stavu, byl pak zaveden pojem nemajetková újma. Její povaha je nehmotná, imateriální a představuje nepříznivý zásah do jiných hodnot, jimiž jsou zejména život, zdraví, osobní svoboda, důstojnost, vážnost, čest, soukromí a projevy osobní povahy (§ 81 odst. 2 o. z. a § 11 obč. zák.). Nemajetková újma se projevuje v těžce definovatelné sféře vnímání obtíží, nepohodlí, stresu, obav a jiných nežádoucích účinků spojených se zásahem zejména do základních lidských hodnot. Dílčí definicí (§ 2956 část věty za středníkem o. z.) bez konkrétnějšího obsahového vymezení je poukaz na duševní útrapy, které se mohou rovněž projevit jako nepříznivý následek zásahu do přirozených práv člověka. Jde o stav, kdy vnímání účinků zásahu přesáhne běžnou úroveň diskomfortu a projeví se v silnější intenzitě pociťovaných nesnází již jako bolestně prožívaná záležitost.

18. Důležité je, že nemajetková újma se od 1. 1. 2014 odčínuje jen za určitých podmínek (ne jako škoda bez dalšího, tj. vždy), nýbrž jen tehdy, bylo-li to mezi účastníky dohodnuto nebo stanoví-li tak zákon (viz výslovnou dikci § 2894 odst. 2 o. z.). Vedle případů, kdy je náhrada případné nemajetkové újmy mezi účastníky sjednána, stanoví toto ustanovení zvláštní okruh případů, kdy nastupuje povinnost škůdce odčinit i nemajetkovou újmu, pokud to ovšem zákon připouští. Takový případ buď vymezí zvlášť zákon tzv. typovým nárokem (např. § 2543 o. z. zakládající nárok na náhradu újmy za narušení dovolené či § 2988 o. z. o nemajetkových újmách z nekalé soutěže a zejména tradiční ustanovení § 2958 o. z. o újmách vyvolaných ublížením na zdraví či § 2959 o. z. o nárocích pozůstalých osob při ztrátě či zvlášť závažném ublížení na zdraví osoby blízké), anebo lze použít obecnou normu § 2956 o. z., podle níž se náhrada poskytuje, jestliže se škodlivý zásah dotkl přirozených práv upravených v první části zákona. Demonstrativním výčtem jsou v § 81 odst. 2 o. z. k těmto základním hodnotám řazeny život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy. Dále jsou upraveny

situace spojené se zásahem do osobnostní integrity, týkající se především poskytování zdravotní péče v § 93 až 117 o. z., a konečně je tu i zvláštní ustanovení § 2971 o. z., podle nějž odůvodňují-li to zvláštní okolnosti, za nichž škůdce způsobil újmu protiprávním činem, zejména porušil-li z hrubé nedbalosti důležitou právní povinnost, anebo způsobil-li újmu úmyslně z touhy ničit, ublížit nebo z jiné pohnutky zvláště zavrženíhodné, nahradí škůdce též nemajetkovou újmu každému, kdo způsobenou újmu důvodně pocituje jako osobní neštěstí, které nelze jinak odčinit.

19. Ve vztahu k projednávané věci se uplatní výslovná úprava podmínek převzetí člověka do zdravotnického zařízení bez jeho souhlasu a práv a povinností v takovém případě, jak ji obsahují ustanovení § 104 až 110 o. z. Tato ustanovení je pak třeba vykládat i v souvislosti se zákonem č. 372/2011 Sb. Celý tento právní institut je doplněn navíc procesní úpravou rozhodování soudu o zákonnosti převzetí do ústavní péče, původně s účinností do 31. 12. 2013 v § 191a a následujících zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, a v současné době v § 77 odst. 2 a § 78 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Ústavněprávním východiskem je čl. 8 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, podle nějž je osobní svoboda zaručena. Podle odst. 6 tohoto článku zákon stanoví, ve kterých případech může být osoba převzata do zdravotnické ústavní péče nebo v ní držena bez svého souhlasu. Takové opatření musí být do 24 hodin oznámeno soudu, který o tomto umístění rozhodne do sedmi dnů.

20. Podle § 104 odst. 1 věty první o. z. převzít člověka bez jeho souhlasu do zařízení poskytujícího zdravotní péči nebo ho v něm bez jeho souhlasu držet lze jen z důvodu stanoveného zákonem a za podmínky, že nezbytnou péči o jeho osobu nelze zajistit mírnějším a méně omezujícím opatřením.

Podle § 105 odst. 2 o. z. převzetí člověka do zařízení poskytujícího zdravotní péči oznámí poskytovatel zdravotních služeb do 24 hodin soudu; to platí i v případě, je-li člověk v takovém zařízení zadržen. Soud o učiněném opatření rozhodne do sedmi dnů.

Podle § 38 odst. 1 zdravotního zákona pacienta lze bez souhlasu hospitalizovat, jestliže

- a) mu 1. bylo pravomocným rozhodnutím soudu uloženo ochranné léčení formou lůžkové péče, 2. je nařízena izolace, karanténa nebo léčení podle zákona o ochraně veřejného zdraví, 3. je podle trestního řádu nebo zákona o zvláštních řízeních soudních nařízeno vyšetření zdravotního stavu,
- b) ohrožuje bezprostředně a závažným způsobem sebe nebo své okolí a jeví známky duševní poruchy nebo touto poruchou trpí nebo je pod vlivem návykové látky, pokud hrozbu pro pacienta nebo jeho okolí nelze odvrátit jinak, nebo
- c) jeho zdravotní stav vyžaduje poskytnutí neodkladné péče a zároveň neumožňuje, aby vyslovil souhlas.

21. I když před účinností zákona č. 89/2012 Sb. tu v občanském zákoníku taková výslovná úprava nebyla, i pro nárok z prvního převzetí platí, že zákonem povolený zásah do osobnostních práv může představovat i převzetí fyzické osoby do ústavní péče bez jejího souhlasu podle zdravotního zákona. Takový postup je výrazným zásahem do práva na soukromí a přináší významné omezení osobní svobody. Bez ohledu na terminologickou nesjednocenost pojmů v novém občanském zákoníku a zdravotním zákoně, která na podstatě věci nic nemění, označuje právní literatura pojem převzetí nebo držení člověka v zařízení poskytujícím zdravotní péči (§ 104 o. z.) za legislativní zkratku, pokrývající též omezení člověka během pobytu v ústavu, s nimiž umístěný nevyslovil souhlas a která jej omezují ve volném pohybu, nebo medikaci psychofarmaky, jež svými účinky vedou k omezení svobodného pohybu člověka ve smyslu § 39 odst. 1 zdravotního zákona [(Svoboda K. in Švestka J., Dvořák J., Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (§ 1 – 645, obecná část), Wolters

Kluwer (ČR), Praha 2020, str. 389]. Z toho plyne i další aspekt, totiž že posuzované převzetí je též zásahem do autonomie pacienta, neboť je spojeno s omezením jeho práva podrobovat se poskytované lékařské péči jen na základě informovaného souhlasu. Jde však zároveň též o opatření sledující z větší části odlišné legitimní cíle, jimiž jsou bezpečí a ochrana zdraví samotného pacienta a rovněž bezpečí a ochrana jeho okolí před hrozícím agresivním či destruktivním počínáním. Má-li být přesto významný zásah do osobní svobody a soukromí člověka opodstatněn, musí se tak stát na základě splnění všech zákonných podmínek, jejichž existence musí být alespoň s vysokou mírou pravděpodobnosti prokazatelná i následně při posuzování zákonnosti takového kroku (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2020, sp. zn. [25 Cdo 590/2020](#)).

22. Okolnosti, které musí subjekt rozhodující o případném převzetí pacienta bez jeho souhlasu podle § 38 odst. 1 písm. b) zdravotního zákona (o tuto situaci šlo v posuzovaném případě) zvážit, popisuje v návaznosti na zákonem stanovené podmínky výstižně i právnická literatura tak, že nejprve je třeba zhodnotit, zda dotyčná osoba skutečně jeví známky duševní poruchy nebo trpí duševní poruchou anebo jedná pod vlivem návykové látky. Dále je třeba zhodnotit, zda skutečně bezprostředně a závažným způsobem ohrožuje sebe nebo své okolí. Tak tomu bývá zpravidla tehdy, pokud se pokouší o sebevraždu nebo vyhrožuje sebevraždou, bezprostředním zabitím sebe nebo dalších osob, sebepoškozením nebo způsobením škody na majetku anebo jiné vážné újmy. Může to být i v případech, kdy je ohrožena lidská důstojnost chováním takového člověka, případně ohrožena mravnost, zejména u dětí. Současně musí být zhodnoceno, zda hrozbu poškození pacienta nebo jeho okolí nelze odvrátit jiným, mírnějším způsobem [Mach J. a kol. Zákon o zdravotních službách. Praktický komentář. Wolters Kluwer (ČR). Praha 2018, s. 170].

23. Rozhodnutí soudu určující nezákonnost převzetí člověka do ústavní péče bez jeho souhlasu je především předpokladem pro jeho propuštění ze zdravotního ústavu. Satisfakci za zásah do osobnostních práv může představovat jen výjimečně, v případech, kdy zdravotnický personál vzhledem k okolnostem převzetí pacienta, jeho stavu a informacím, které měl k dispozici, mohl důvodně nabýt dojmu, že podmínky pro převzetí jsou splněny, ač tomu tak podle následných zjištění nebylo. Obdobně lze odkázat i na konstantní judikaturu Nejvyššího soudu k zadostiučinění za nepřiměřenou délku řízení podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem (např. rozsudek ze dne 16. 8. 2016, sp. zn. [30 Cdo 242/2016](#)), podle níž má pouhé konstatování porušení práva jako přiměřená forma zadostiučinění své místo v případech, kdy význam řízení byl pro poškozeného nepatrný, případně kdy délka řízení byla v nezanedbatelné míře způsobena jednáním poškozeného. Případy, kdy postačí konstatování porušení práva, je možno vysledovat též v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva (dále též jen „ESLP“), podle níž je namísto přistupovat k případnému zadostiučinění ve formě konstatace porušení práva jen za zcela výjimečných okolností, například tehdy, byl-li význam předmětu řízení pro poškozeného nepatrný (viz Szeloch proti Polsku - rozsudek ESLP ze dne 22. 5. 2001, stížnost č. [33079/96](#), nebo Berlin proti Lucembursku - rozsudek ESLP ze dne 15. 7. 2003, stížnost č. [44978/98](#)).

24. Občanský zákoník nestanoví žádné pravidlo, jak stanovit výši náhrady, která osobě, jež byla nezákonně převzata do ústavní péče, náleží proti provozovateli zdravotnického zařízení či poskytovateli zdravotních služeb, uplatní se jen zcela obecný požadavek na přiměřenost náhrady (§ 2951 odst. 2 o. z.), jejíž výše může být modifikována (zvyšována) při splnění podmínek příkladmo vyjmenovaných v § 2957 o. z. Je proto logická a zároveň i ocenitelná snaha soudů obou stupňů o nalezení rámce, v němž se náhrada má pohybovat, i o dostatečné zdůvodnění prisouzených částek. Řadě jejich úvah nelze upřít opodstatněnost, avšak kritéria, podle nichž by bylo možno dobrat se i v jiných případech ke srovnatelným částkám, je třeba upřesnit.

25. Odvolací soud v zásadě správně odmítl srovnání povahy uplatněného nároku s nárokem na náhradu újmy za omezení osobní svobody výkonem vazby či trestu odnětí svobody v případě

odpovědnosti státu za újmu způsobenou výkonem veřejné moci podle zákona č. 82/1998 Sb., jak se naopak pokusil využít dosti bohaté judikatorní zkušenosti z této relativně příbuzné sféry soud prvního stupně. I když skutečně srovnání obou institutů nemůže být dostatečné, komparace s jediným případem z oblasti medicínského práva odvolacím soudem též nepřináší dostatečně silnou oporu ke srovnání posuzovaného typu újmy s jinými, příbuznými újmami, jak požaduje například nálezný Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. [I. ÚS 2844/14](#), bod 56 - 57.

26. Zásah do práva na osobní svobodu ve specifických případech osob, u nichž vzhledem k problematickému duševnímu stavu zpravidla vyvstává potřeba podrobit je lékařské psychiatrické péči (to se dosti často odbývá při nedostatečném uvědomění si vlastního stavu či dokonce při odmítavém postoji pacienta), je proto třeba zařadit do určité hierarchie hodnot, od jejichž dotčení se náhrada nemajetkové újmy odvíjí. I když nejde o nároky proti státu, lze využít zkušenosti Evropského soudu pro lidská práva, v jehož rozhodovací praxi lze vysledovat zřetelnou strukturalizaci podle určité hierarchie těchto základních hodnot, jak ji ve své analýze prováděné na společných zasedáních občanskoprávních a obchodních kolegií dovodil Nejvyšší soud Slovenskej republiky a Nejvyšší soud České republiky (tzv. Hierarchie nemajetkových hodnot). Tímto způsobem je možno nastavit i rámcové proporce, v nichž se mají pohybovat výše náhrad jednotlivých občanskoprávních nároků nemajetkové povahy (srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2019, sp. zn. [25 Cdo 2109/2018](#)). Práva zakotvená v Evropské úmluvě o lidských právech (dále též jen „Úmluva“), jejichž dotčením se ve své judikatuře zabývá, rozřazuje ESLP do určitých pásem, k nimž lze přiřadit procentní vyjádření. Nejdůležitější v demokratické společnosti všeobecně uznávanou hodnotou je život (čl. 2), následuje například zákaz mučení (čl. 3), rovněž tu figurují osobní svoboda a bezpečnost (zejména čl. 5), přístup k soudu (čl. 6), rodinný a soukromý život (čl. 8), svoboda projevu (čl. 10), náboženská svoboda (čl. 9), svoboda shromažďování (čl. 11) a majetková práva (čl. 1 protokolu 1). Význam takového výčtu a porovnání jednotlivých hodnot tkví v tom, že přízná-li národní soud za porušení konkrétního práva náhradu v nepřiměřeně nižší částce, než by ji přiznal ESLP, zůstává poškozený stále obětí zásahu do lidských práv a může se domáhat ochrany u ESLP. Právě přehled jednotlivých základních práv a uvědomění si, jaký význam jim v jejich vzájemném poměru přiznává rozhodovací praxe ESLP, může být jakýmsi základním nástrojem směřujícím k dosažení vyšší míry právní jistoty jako jednoho z klíčových principů právního systému v demokratické společnosti každého národního státu. Sladění přístupu ESLP s národní judikaturou může přispět k předvídatelnosti soudních rozhodnutí v tak složitých, lidsky citlivých a zároveň těžce měřitelných případech újem vyvolaných zásahem do základních práv a svobod. Při stanovení výše náhrady mají soudy plnou míru volné úvahy, nicméně ESLP při standardních situacích a okolnostech případu upřednostňuje částku pohybující se přibližně ve středu nastaveného rozpětí, samozřejmě s možností (a nutností) jít i směrem k minimu či naopak v případech s vážnějšími následky až výjimečnými okolnostmi od středu k maximu.

27. Z tohoto pohledu je zřejmé, že použití pravidla pro stanovení denní částky násobené počtem dní pobytu po nezákonném převzetí pacienta do ústavu, jak je využívá soudní praxe u vazby či výkonu trestu, není zcela přiléhavé, neboť na rozdíl od uvedených trestněprávních důvodů omezení osobní svobody, které může být poměrně dlouhodobé, trvá medicínsky odůvodněné omezení osobní svobody zpravidla jen několik dní, jsou-li dodržena pravidla soudního přezkumu. Obvykle tedy půjde o zásah pouze několikadenní (do sedmi dnů, pokud tak rozhodne soud prvního stupně), tedy svým způsobem jednorázový. Ani případ, kdy ve stanovené lhůtě učiní závěr o nezákonnosti převzetí až odvolací soud, není natolik dlouhodobý, aby mělo význam zakládat systém výše náhrad na denních sazbách, jak se ostatně přesvědčil i sám soud prvního stupně, který ve výsledku tento způsob neshledal dostatečným a doplňoval jej úvahou o sankčním důvodu pro zvýšení náhrady. Rozdíl v délce omezení se jistě může a má projevit při odchylce od středové výše náhrady, nikoliv však při založení hodnotícího východiska, jímž by mělo být srovnání s jiným, a to více jednorázovým zásahem do osobní svobody. Nejbližším srovnatelným případem je porušení čl. 5 Úmluvy policejním zajištěním,

kteře se zpravidla též počítá spíše na hodiny než na dny. ESLP v takovém případě považuje zásah za závažný v rozsahu 2 % té nejzávažnější újmy, již je porušení práva na život. Jestliže této nejcennější hodnotě (zde je stanovena míra 100 %) odpovídá částka 100 000 euro, pak v našem případě je nutno hovořit o částce kolem 2 000 euro, což byla v době nabytí účinnosti zákona č. 89/2012 Sb. zhruba částka odpovídající dvojnásobku hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství, tedy statistického ukazatele, který v poměrech českého práva plní roli určité komparační konstanty. Tato srovnávací položka je využívána jak při stanovení náhrad za vytrpěnou bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 o. z. (viz Metodika k výkladu tohoto ustanovení, č. 63/1964 Sb. rozh. obč., srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2017, sp. zn. [8 Tdo 190/2017](#), č. 39/2018 Sb. rozh. tr.), tak u jednorázové náhrady pozůstalým při ztrátě osoby blízké (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. [25 Cdo 894/2018](#), č. 85/2019 Sb. rozh. obč.; ústavní stížnost odmítnuta usnesením Ústavního soudu ze dne 23. 4. 2019, sp. zn. [IV. ÚS 4156/18](#)) a konečně je s účinností od 1. 1. 2021 v mírně upravené podobě využita zákonodárcem i pro účely téhož pracovníprávního nároku – srov. § 271f zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce, ve znění zákona č. 285/2020 Sb.). Její výhodou je též proměnlivá výše odrážející vývoj mezd a cenové hladiny ve společnosti.

28. Lze proto uzavřít, že pro stanovení náhrady za nemajetkovou újmu způsobenou pacientovi jeho nezákonným převzetím do zařízení poskytujícího zdravotní péči je nejvhodnější využít jako základní východisko (tzv. „odrazový můstek“ – viz nálezy Ústavního soudu ze dne 31. 3. 2020, sp. zn. [IV. ÚS 2578/19](#), a ze dne 21. 4. 2020, sp. zn. [IV. ÚS 2706/19](#)) jednorázovou částku odpovídající dvojnásobku uvedeného statistického ukazatele za rok předcházející roku, v němž újma nastala. Jak již bylo zmíněno, může být (v závislosti na poměrech dotčeného pacienta a jeho rodinných vztazích a poměrech) nedobrovolná hospitalizace též zásahem do jeho soukromého rodinného života (čl. 8 Úmluvy), kdy u zabránění kontaktu s rodinnými příslušníky v důsledku vazby či zadržení vychází ESLP dokonce z 10% středové úrovně. Nelze konečně zapomenout na případnou újmu vyvolanou zásahem do práva na sebeurčení pacienta, garantovaného zdravotním zákonem i občanským zákoníkem, a v obecnější rovině i do práva každého člověka na svobodné rozhodnutí žít podle svého, které je chráněno ustanovením § 81 odst. 1 věty druhé o. z. Tato práva jsou z hlediska judikatury ESLP nejbliže pořaditelná pod právo na soukromí a důstojnost.

29. V posuzovaném případě to znamená odvinout další úvahy o výši náhrady od částky do 50 000 Kč u prvního převzetí a 51 372 Kč u druhého. Soud ovšem musí k výsledné výši náhrady dospět úpravou výchozí částky s přihlédnutím k řadě okolností, mezi nimiž může být právě délka omezení osobní svobody či opakování zásahu, jak správně považovaly za významné soudy obou stupňů v této věci. Nelze přehlédnout, že soud prvního stupně velmi pečlivě zkoumal i další okolnosti, zejména zranitelnost původního žalobce s ohledem na jeho vysoký věk a somatické obtíže. Podrobně zjistil též průběh hospitalizace a poskytovanou léčebnou péči včetně medikace. Velmi podstatné jsou však též okolnosti, za nichž k převzetí došlo, což v dostatečné míře dosud zkoumáno nebylo. I když samozřejmě platí, že soud rozhodující o předmětném nároku je vázán závěrem soudu vydaným ve zvláštním řízení o nezákonnosti převzetí, nezbavuje jej to povinnosti zvážit důvod, proč tato nezákonnost byla dovozena. Na jedné straně totiž stojí případná svévole poskytovatele zdravotních služeb, jestliže zákonem stanovené podmínky dostatečně nezkontroloval a rozhodl bez logického důvodu v neprospěch pacienta. Úplně krajním případem (a zčásti i důvodem, proč je vůbec celá tato právní úprava vytvořena) je úmyslné zbavení osobní svobody osoby nepohodlné pro její názory, postoje či pro jiné okolnosti pod pláštěm ochrany pacienta či společnosti, jak je využívají zejména totalitní režimy k eliminaci politicky nežádoucích osob. Tady jistě základní nastavení výše náhrady nemůže obstát a byl by to jasný důvod pro razantní zvýšení. I v demokratické společnosti může dojít ke zneužití institutu nedobrovolné hospitalizace jedincem či skupinou osob, přičemž za právní podklad pro zvýšení náhrady nepostačuje pouze obecný poukaz na zahraniční právní institut tzv. *punitive damages* ani využití spíše teoretické koncepce tzv. sankční či preventivně-sankční funkce náhrady

nemajetkové újmy. Ta ostatně není přijímána aktuální judikaturou dovolacího soudu ani v případech neoprávněných zásahů do soukromí člověka ze strany tzv. bulvárních médií (srov. zejména rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2020, sp. zn. [25 Cdo 27/2020](#), ze dne 16. 12. 2020, sp. zn. [25 Cdo 1004/2020](#), a ze dne 17. 12. 2020, sp. zn. [25 Cdo 1752/2019](#)). U výjimečných okolností případu zahrnujících úmyslné protiprávní jednání dává zákon v § 2957 o. z. jednoznačný pokyn ke zvýšení náhrady, o něž lze úvahu soudu spolehlivě opřít, zejména proto, že výčet v něm uvedených okolností je demonstrativní. Je pravdou, že Ústavní soud v již zmíněném nálezu sp. zn. [I. ÚS 2844/14](#) o preventivně-sankční funkci náhrady hovoří, nicméně tak činí v poněkud odlišných skutkových souvislostech poškození zdraví s následkem smrti u nedospělého pacienta hrubým porušením povinností lékařů, kteří tím spáchali trestný čin (navíc v kombinaci s nevstřícným následným počínáním jejich zaměstnavatele), to vše podle občanského zákoníku účinného do 31. 12. 2013, který obdobné ustanovení neobsahoval. Není proto důvod hledat podporu pro zvýšení náhrady od 1. 1. 2014 jen v teoretických konceptech, je-li tu k dispozici jednoznačně cílené a profilované zákonné ustanovení, jímž je soud vázán.

30. Na druhé straně stojí případy spíše sporné, kdy, jak již výše uvedeno, poskytovatel zdravotní péče nesleduje žádný zavrženíhodný cíl, nýbrž skutečně zájem na ochraně zdraví či jiných hodnot, avšak učiní nesprávný závěr. Důvody opět mohou být rozličné - od hrubé nedbalosti či nerespektování zákonných požadavků přes prostou chybu v úsudku až po situaci, kdy vzhledem k údajům, kterými disponoval, neměl rozhodující subjekt možnost dobrat se správného výsledku (přesto jej podle přísné zákonné úpravy tíží povinnost k náhradě). Začasté to totiž není jen aktuální a medicínsky hodnotitelný zdravotní stav pacienta, nýbrž i zprostředkovaně dovozované okolnosti (informace získané od orgánu policie, sousedů či příbuzných) o počínání pacienta, na jejichž základě bez patřičné možnosti ověření je třeba v krátké době učinit závěr, zda tu je hrozba pro okolí a zda není k dispozici subsidiární řešení. Tady nelze přehlédnout ani případnou odpovědnost za naopak nedostatečné zhodnocení rizik, která hrozí nepřijetím skutečně nebezpečné osoby. Je tedy zřejmé, že v řadě případů jde o kolizi práva na osobní svobodu člověka stíženého duševní poruchou s jeho vlastním zájmem na ochraně jeho zdraví a zájmem společnosti a jiných osob na zdraví či bezpečnosti. Doporučená základní částka by proto měla být použitelná v nejobvyklejších případech běžného pochybení, zatímco v závažnějších případech náleží náhrada vyšší a tam, kde jde o posledně zmiňovaný hraniční případ, lze ji i přiměřeně snížit. Důvodem ke zvýšení náhrady pak je případně i přistupující zásah do rodinného života či do autonomie pacienta.

31. Z tohoto důvodu nezbyvá než konstatovat, že soudy obou stupňů přes zjevnou snahu řádně zdůvodnit své rozhodnutí a naplnit tak i požadavek předvídatelnosti soudní praxe (princip legitimního očekávání podle § 13 o. z.), nezhodnotily všechna potřebná kritéria a svou úvahu o výši neopřely o dostatečně srovnatelné finanční východisko. Právní závěr odvolacího soudu je proto neúplný a tudíž věcně nesprávný.

32. Nejvyšší soud ze všech těchto důvodů rozsudek odvolacího soudu zrušil (§ 243e odst. 1 o. s. ř.), a protože tyto důvody dopadají i na rozhodnutí soudu prvního stupně, dovolací soud zrušil v odpovídajícím rozsahu (s výjimkou výroku o omluvě) i je, včetně závislých výroků nákladových a poplatkových, a věc mu vrátil v tomto rozsahu k dalšímu řízení (§ 243e odst. 2 věta první o. s. ř.).

33. Právní názor vyslovený v tomto rozsudku je závazný; v dalším řízení soud posoudí kritéria pro stanovení výše náhrady z popsanych hledisek. Nesleví ze své dosavadní pečlivosti a kromě kritérií již vyložených posoudí i význam a dopad okolností, za nichž bylo o nezákonném převzetí žalovanou rozhodnuto. Tyto úvahy pak promítne do nastaveného finančního rámce. V novém rozhodnutí o věci rozhodne nejen o náhradě nákladů nového řízení a dovolacího řízení, ale znovu i o nákladech původního řízení (§ 243g odst. 1 o. s. ř.).